AHMED BİN HANBEL

Ehl-i sünnetin amelde dört hak mezhebinden biri olan Hanbelî mezhebinin imâmı. Künyesi, Ebû Abdullah'tır. 164 (m. 780) senesinde Bağdâd'da doğdu. 241 (m. 855) senesinde bir Cum'a günü Bağdâd'da vefât etti. Aslen Basralıdır. Babasının ismi Muhammed bin Hanbeldir. Dedesi Hanbel bin Helâl, Basra'dan Horasan'a yerleşmiş ve Emevî devletinde Serahs şehri vâliliği yapmıştır. Babası asker (subay) idi. Ahmed bin Hanbel'in ailesi, annesi ona hâmile iken, Merv'den Bağdâd'a göçmüş ve o Bağdâd'da doğmuştur. Soy itibariyle, hem anne, hem de babası tarafından Arap asıllıdır. Nesebi, İslâmiyetten önce ve sonra Araplar arasında meşhûr bir kabile olan Şeyban kabilesine dayanır. Bu kabile Adnan kabilesinin bir kolu olan Rebîa kabilesinden bir kol olup, Nizar kabilesinde Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) soyu ile birleşir.

Ahmed bin Hanbel'in babası daha o çok küçük yaşta iken vefât etmiştir. Otuz yaşında vefât eden babasından, önemli bir miras da kalmamıştı. Onun yetişmesi ile annesi ilgilenmiştir. Daha küçük yaşta iken ilim tahsiline başlamıştı. Bu sırada Bağdâd önemli bir ilim merkezi idi. Burada hadîs âlimleri, kırâat âlimleri, tasavvufta yetişmiş büyük zâtlar ve diğer ilimlerde yetişmiş kıymetli âlimler bulunuyordu.

Tahsili: Ahmed bin Hanbel, ilim öğrenmeye küçük yaşta başlamıştır. Önce Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Bundan sonra lügat, hadîs, fıkıh, Sahâbîve Tabiîn rivâyetlerini öğrendi.

Ahmed bin Hanbel, emsali arasında ciddiyeti, takvâsı, sabrı, metanet ve tahammülü ile meşhûr olmuştur. Bu hâli, henüz 15-16 yaşlarında iken temas kurduğu âlimlerin dikkatini çekmiştir. Heysem bin Cemil onun hakkında, daha o sırada şöyle demiştir: "Bu çocuk yaşarsa, zamanındakilerin ilimde hucceti (rehberi) olacaktır."

İlk önce İmâm-ı a'zamın talebesi olan Ebû Yûsuf'dan fıkıh ve hadîs ilminde ders almıştır. Bundan sonra da üç sene Huşeym'in derslerine devam etmiş, ondan hadîs-i şerîf dinlemiştir. Bu sırada henüz 16 yaşında idi. Kendisi "Huşeym'den işittiğim herşeyi ezberledim" demiştir. Bundan başka Bağdâd'da bulunan meşhûr âlimlerden de ders aldı. 179 (m. 795) senesinde tahsile başlayıp, 186 (m. 802) senesine kadar 7 yıl Bağdâd'da ilim öğrendi. Bundan sonra ilim tahsili için seyahatlere başladı. 186 yılında Basra'ya ve bir yıl sonra da, oradan Hicaz'a gitti. Böylece Kûfe, Basra, Mekke-i mükerreme, Medîne-i münevvere, Şam ve el-Cezîre'ye giderek hadîs ilmini öğrendi. Hadîs râvilerini bizzat görerek, onlardan hadîs-i şerîf dinledi. Basra ve Hicaz'a beşer defa seyahat yapmıştır. Hicaz'a yaptığı ilk seyahatinde, fıkıh

ilminde hocası olan, İmâm-ı Şafiî ile görüşmüştür. Bu görüşme Mekke'de Mescid-i Harâm'da olmuştur. İkinci defa ise, Bağdâd'da buluşmuşlardır.

Ahmed bin Hanbel, ilim tahsili için her türlü zorluğa katlanmıştır. Hadîs-i şerîf dinleyip öğrenmek üzere, pek çok seyahat yapmıştır. Bu seyahatlerinin çoğuna, yaya olarak çıkmıştır. İlk hac seferini 187 (m. 803) senesinde yaptı. Bundan sonra 191 (m. 806) ve 196 (m. 811) senelerinde de hacca gitti. 196'daki hac seferinde, bir sene Mekke-i mükerremede kaldı. 198 yılında da hac yapıp, bir sene daha orada kaldı. Bu zaman zarfında hadîs-i şerîf öğrenme faaliyetini sürdürdü. Hac yapmak için beş defa Mekke-i mükerremeye gitmiştir. Bu seferlerinden birinde, hac yaptıktan sonra bir müddet, mücavir olarak Mekke'de kaldı. Sonra Yemen'in San'a şehrinde bulunan meşhûr hadîs âlimi Abdürrezzâk bin Hemmam'dan hadîs-i şerîf öğrenmek için San'a'ya gitmek üzere yola çıktı. Bu yolculuk sırasında ilim öğrenmek uğruna çok sıkıntı çekti. Yolda yiyeceği bitmişti. Parası da olmadığı için, San'a şehrine varıncaya kadar, nakliyecilerin yanında ücretle hamallık yaptı. San'a'da Abdürrezzâk bin Hemmam'dan ders aldı. Ticâret ve kazanç için elverişli olmayan San'a'da iki sene kalıp, sıkıntılara katlandı. Abdürrezzâk bin Hemmam'dan hadîs-i şerîf dinledi. Böylece İmâm-ı Zührî ve İbn-i Müseyyib yoluyla rivâyet edilen, birçok hadîs-i şerîfi işitip öğrendi.

Ahmed bin Hanbel, ilim öğrenmek için pek çok İslâm beldesini dolaştı ve bu uğurda pek çok meşakkate katlandı. Kitap çantalarını sırtında taşırdı. Bir seferinde onu tanıyan biri ezberlediği hadîs-i şerîfin ve yazdığı notlarının çokluğunu görerek: "Bir Kûfe'ye, bir Basra'ya gidiyorsun! Ne zamana kadar böyle devam edeceksin?" deyince, Ahmed bin Hanbel hazretleri "Hokka ve kalem ile mezara kadar..." diyerek cevap vermiştir.

Ahmed bin Hanbel'in kuvvetli hafızasının yanında dikkati çeken bir vasfı da, işittiği bütün hadîs-i şerifleri yazmaya çok önem vermesiydi. Yaşadığı devir, ilmin tedvin edildiği, kısımlara ayrılıp, yazıldığı bir devir idi. Fıkıh ve lügat ilmi tedvin edilmiş, hadîs ilmi tedvin edilmekte, yazılan hadîs-i şerîfler toplanmakta idi.

Ahmed bin Hanbel, böyle bir zamanda din ilimlerini öğrenip, bilhassa tefsîr, hadîs ve fıkıh ilimlerinde yüksek seviyeye ulaşmıştır. Netice itibariyle, küçük yaşta ilim tahsiline başlayan Ahmed bin Hanbel, Bağdâd'da birçok âlimden ilim öğrenip, hadîs-i şerîf dinledi. Sonra Kûfe'ye, Basra'ya, Mekke'ye, Medine'ye, Yemen'e, Şam'a gitti. Bu gittiği şehirlerde bulunan en büyük âlimlerden, fıkıh ve hadîs ilimlerini öğrendi. Zamanında yaşıyan, Zünnûn-i Mısrî, Bişr-i Hafî, Sırrî-yi Sekatî, Ma'rûf-ı Kerhî gibi birçok büyük evliyâ ile de görüşmüş, onlarla sohbet etmiştir. Yezîd bin Hârûn, Cerîr İbni Abdülhamîd, Velîd bin Müslim, Veki' bin Cerrah, İmâm-ı Ebû Yûsuf, İbrâhîm bin Sa'd, Yahyâ bin Sa'îd Kettân, Süfyân bin Uyeyne, fıkıh ilminde hocası Muhammed bin İdris Şafiî, Abdürrezzâk bin Hemmam'dan ve daha nice âlimlerden ilim okudu. Sonra tekrar Bağdâd'a döndü. Bundan sonra ilmini yayıp, insanlara çok fâideli oldu.

Dersleri ve Talebeleri: Ahmed bin Hanbel hazretleri, daha önceki yıllarda fetvâlar vermekle beraber, ders ve fetvâ verme işine, kırk yaşında başlamıştır. Bundan sonra hadîs rivâyetinde ve fetvâda başvurulan önemli bir kaynak olmuştur. Çünkü o, ilmi ve üstün ahlâkı ile çok sevilip, meşhûr olmuştur. İki çeşit ders halkası (meclisi) vardı. Biri, talebelerine verdiği muntazam dersler, diğeri, hem talebelerinin, hem de halktan isteyenlerin katıldığı dersler idi. Onun ilim meclisine pek çok kimse katılırdı. Ba'zı rivâyetlere göre, dersini dinleyenlerin sayısı beşbini bulmuştur. Ahmed bin Hanbel'den ders alıp, ilim öğrenen talebenin çokluğu, ondan hadîs-i şerîf rivâyet edenlerin ve fıkhî mes'eleler nakledenlerin pek çok sayıda olmasından da anlaşılmaktadır. Onun meclisine gelip,

derslerini dinleyenlerin bir kısmı, sadece ondaki üstün hâllere ve yüksek ahlâka hayran kaldığı için sohbetine katılmıştır. Böylece bir kısmı hem ilmini hem ahlâkını alırken, bir kısmı da onun yaşayışına göre yaşamak, onu tanımak, ahlâk ve edeb husûsunda yaptığı va'zu nasîhatten istifâde etmek için huzûruna geliyordu.

Ahmed bin Hanbel'in meclisinde, derslerinde vekar, ciddiyet, tevâzu ve gönül huzûru hâkim idi. Dinleyenlere ve katılanlara se'âdet vesîlesi olan derslerini, ikindiden sonra Bağdâd'da büyük bir mescidde verirdi.

Ders meclisine dâima kitaplarıyla, yazıp kaydettikleri ile çıkardı. Çok kuvvetli bir hafızaya sahip olmasına rağmen, hadîs-i şerîf rivâyet ederken, yanındaki yazdıklarına bakardı. Kitabından okur, talebelere yazdırırdı. Derslerinde hadîs-i şerîf rivâyetinden başka, bir de fıkhî mes'eleler hakkında verdiği cevaplar yer almakta idi. Ondan ders alıp, ilimde yetişenlerin sayısı 900 civarındadır. En meşhûr talebeleri şu zâtlardır: Kendi oğlu Sâlih bin Ahmed, babasının ictihâdlarını, yazdığı mektûblarla yaymıştır. Kâdılık vazîfesi de yaptığı için, Hanbelî mezhebini tatbik etmiş, uygulama safhasına koymuştur. Diğer oğlu Abdullah bin Ahmed, babasının ictihâdlarını nakletmiştir. Ebû Bekr el-Esrem, Hanbelî fıkhını nakletmiştir. Abdülmelik bin Abdülhamîd el-Meymûm, Ahmed bin Hanbel'in derslerine yirmiiki sene kadar devam etmiş, onun ictihâdını ve açıkladığı mes'eleleri yazmıştır. Hanbelî fıkhını rivâyet husûsunda büyük hizmeti olmuştur. Ebû Bekir el-Mervezî, en başta gelen talebesi olup, hocasının ictihâdından, fetvalarından pek çoğunu nakletmiştir. Harb bin İsmail el-Hanzalî, hocasından rivâyetleri vardır. İbrâhîm bin İshâk el-Harbî, Ahmed bin Hanbel'den fıkıh ve hadîs ilmine dâir rivâyetler nakletmiştir. Bu zât, zühd ve takvâ bakımından hocasına tam uymuştur. Ebû Bekr el-Hallâl, Hanbelî mezhebinin hükümlerini yazmış ve bu husûsta büyük gayretler göstermiş, seyahatler yapmış ve pek çok kitap yazmıştır.

İlimdeki üstünlüğü: Ahmed bin Hanbel, hadîs ilminde zamanın en büyük âlimidir. Üçyüzbinden fazla hadîs-i şerîfi senedleriyle birlikte ezbere bilirdi. Ebû Zür'a'ya göre, bir milyon hadîs-i şerîfi ezberlemişti. Kendisinden pek çok âlim, hadîs-i şerîf nakletmişlerdir. İlim ve amelde öncü, Ehl-i sünnet olan dört imâmın dördüncüsü idi. İmâm-ı Şafiî (radıyallahü anh) buyurdu ki, "Bağdâd'dan ayrıldığım zaman, orada Ahmed bin Hanbel'den daha âlim, daha fakîh, haramlardan ve şüphelilerden kaçan kimseyi bırakmadım."

Ebû Dâvûd Sicistânî şöyle demiştir: "İki yüz meşhûr âlimle karşılaştım. Ahmed bin Hanbel gibisini görmedim. O hiç bir husûsta insanların daldığı dünyâ işlerine dalmazdı. Ancak ilimden bahis açılınca konuşurdu." Ebû Zür'a da "İlmin her dalında Ahmed bin Hanbel'in bir benzerini görmedim. Onun ilimde ulaştığı dereceye, başkası ulaşamamıştır" demiştir.

Menhâ bin Yahyâ da şöyle demiştir: "Ahmed bin Hanbel, her hayrı kendisinde toplamıştı. Çok âlim gördüm. Fakat ilimde, vera'da ve zühdde, onun gibi üstün birine rastlamadım."

İmâm-ı Ahmed bin Hanbel, büyük bir müfessir, yüksek bir muhaddistir. Tefsîri yüzyirmibin hadîs-i şerîften meydana gelmiştir. Ahmed bin Hanbel hazretlerinin eserleri, müfessirler için birer feyz kaynağıdır. Bunun için kendisi "Üstâd-ül-müfessirîn" ünvanıyla anılır. Birçok muhaddis yetiştirmiştir. Binlerce hadîs-i şerîf ile hafızasını süslemiştir.

Yaşadığı devir, yazılan hadîs-i şeriflerin toplandığı bir devirdi. Bu devirde yetişen meşhûr hadîs âlimlerinin en meşhûru Ahmed bin Hanbel'dir. Bütün hadîs-i şerifleri okudu, inceledi. Otuzbin hadîs-i şerîfi içine alan "Müsned" adlı eserini, 700 bin hadîs-i şerîf içinden seçerek yazmıştır. Rebî' bin Süleymân, İmâm-ı Şafiî'nin şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ahmed bin Hanbel, sekiz şeyde imamdır; hadîs ilminde, fıkıh ilminde, Kur'ân ilminde, lügat ilminde, fakrda, zühdde, vera'da, tasavvufta ve sünnette imâm." Bağdâd'da mu'tezile fırkasına

mensûb olanlar, Kur'ân-ı kerîm mahlûktur diyerek, bu yanlış i'tikâdlarına Abbasî halifesi Me'mûn'u da inandırdılar. Bunu kabûl etmesi için, Ahmed bin Hanbel hazretlerini de zorlayıp, Me'mûn vasıtasıyla bu husûsta baskı ve işkence yaptılar ve 28 ay hapsettiler. Bütün bu baskı ve işkencelere rağmen, o, "Kur'ân-ı kerîm, Allahü teâlânın kelâmıdır. Mahlûk değildir" diyerek, Ehl-i sünnet i'tikâdını bildirdi. Mu'tasım'ın halifeliği sırasında da baskı ve işkencelere ma'rûz kaldı. El-Mütevekkil halife olunca, mu'tezile fırkası mensûblarını saraydan uzaklaştırdı. Fıkıh ve hadîs âlimlerine hürmet ve yakınlık gösterdi. Böylece Ahmed bin Hanbel hazretleri, yapılan baskı ve işkenceden kurtuldu. Yaptığı hizmetlerle, zamanındaki ve sonraki asırlardaki insanlara rehber oldu.

İçtihadı (Mezhebi): İslâmiyette, Ehl-i sünnet i'tikâdı üzere olan, amelde dört hak mezhebten biri de, Hanbelî mezhebidir. Ahmed bin Hanbel hazretleri bu mezhebin imamıdır. O, ictihâdlarıyla müslümanların Allahü teâlânın rızâsına kavuşmaları için, amellerinde uyacakları bir yol göstermiştir. Onun gösterdiği bu yola "Hanbelî mezhebi" ve Ehl-i sünnet i'tikâdında olan müslümanlardan, amellerini bu mezhebin hükümlerine uyarak yapanlara "Hanbelî" denir.

Allahü teâlâ, bütün müslümanlardan tek bir îmân istemektedir. İslâmiyette; îmânda, i'tikâdda tefrikaya (ayrılığa), kesinlikle izin verilmemiştir. Resûlullah (aleyhisselâm) efendimizin inandığı ve bildirdiği ve Eshâb-ı kiramın naklettiği gibi îmân eden müslümanlara, Ehl-i sünnet vel-cemâat veya kısaca "sünnî" denir. Sünnî müslümanlara, mezheb imâmı olan büyük İslâm alimleri tarafından, Kur'ân-ı kerîm ve hadîs-i şerîflerde hükmü açıkça bildirilmemiş olan ba'zı ibâdetlerin ve günlük muâmelelerin tarifinde ve yapılışında gösterilen ve Allahü teâlânın rızâsına kavuşturan yollara, amelî mezhebler denilmiştir. Mezheb imâmı olan büyük İslâm âlimlerinin, aralarındaki böyle ictihâd ayrılıklarına, dînin sahibi izin vermiş ve bu hâl, her zaman ve her yerde, müslümanların İslâmiyete dosdoğru uymalarını temin ederek, müslümanlar için rahmet olmuştur. Nitekim hadîs-i şerîfte de "Âlimlerin (müctehidlerin) mezheblere ayrılması rahmettir" buyurulmuştur.

Ahmed bin Hanbel'in talebelerinin ve kendisine suâl soranların müşküllerini hallederken ortaya koyduğu ve takibettiği usûller, Hanbelî mezhebinin temel kaideleri olmuştur. İmâm-ı Ahmed bin Hanbel, dînî müşküllerin hallinde sırasıyla şu kaynaklara başvurmuştur:

1. Kitap ve Sünnet: Bütün müctehidler gibi Ahmed bin Hanbel de, bir işin nasıl yapılacağını Kur'ân-ı kerîmde açık olarak bulamazsa, hadîs-i şeriflere bakar, bunlarda bulunursa ona göre hüküm verirdi.

2. İcma ve Sahabe Kavli: Hadîs-i şerîflerde de açıkça bulamadığı bir iş için, icmâ var ise, öyle yapılmasını bildirirdi. İcmâ, Eshâb-ı kiramın hepsinin aynı sûretle yapması veya söylemesi demektir. İcmâya sözbirlîği de denir. Eshâb-ı kiramdan sonra gelen Tabiînin de icmâsını delîl, senet kabûl etmiştir. Sahabe kavli (sözü, ictihâdı) bulunan bir mes'elede, kendi ictihâdına göre hüküm vermezdi. Sahabenin sözüne göre hüküm verirdi. Hattâ, sahabe sözü bulamadığı husûslarda, Tabiînin büyüklerinden olan müctehidlerin ictihâdını, kendi re'yine tercih ederdi.

3.Bir mes'ele hakkında, Sahabe veya Tabiîne âit bir re'y (ictihâd) bulamazsa, zayıf ve mürsel hadîslerle amel eder, ona göre hüküm verirdi. Zayıf hadîsin de, sahîh hadîsin bir çeşidi olduğunu göz önünde tutardı.

4.Kıyas: İmâm-ı Mâlik'in (Rivâyet yolunu) ve İmâm-ı a'zamın (Rey ve Kıyas yolu)nu almış ise de, pek çok hadîs-i şerîf ezberlediğinden, önce hadîs-i şeriflerin bir birini kuvvetlendirmesine bakarak, ictihâd etmiştir. İctihâdda bu usûl, sadece Ahmed bin Hanbel'e âittir.

Hanbelî mezhebinde birçok âlimler yetişmiştir. Bu âlimlerin başında, Ahmed bin Hanbel'in kendi oğulları Sâlih ve Abdullah gelmektedir. Ebû Bekir el-Esrem, Abdülmelik el-Meymûnî, Ebû Bekir el-Merkezî, Harb bin İsmail, İbrâhîm bin İshâk el-Harbî gibi âlimler, Ahmed bin Hanbel'in bizzat kendisinden fıkıh ilmini öğrenmişlerdir. Bu mezhebin esâsını yaymak husûsunda üstün gayret gösteren âlimlerden biri de Ebû Bekir el-Hallâl'dır. Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî de, Hanbelî mezhebinin esaslarını yayan âlimlerdendir.

Ahmed bin Hanbel'in (El-Müsned)'i en meşhûr eseridir. Oğlu Sâlih, çeşitli kimselere yazdığı (Mektuplar)'la babasının mezhebini yaymıştır. Abdülkâdir-i Geylânî "Fütûh-ül-Gayb" ve "Gunyet-üt-tâlibîn" kitabları ile Abdurrahmân el-Cezîrî'nin "Kitâb-ül-Fıkhı ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa"sında, bu mezhebin esaslarını en geniş şekilde açıklamakadır. "el-Mugnî", "el-İknâ", "Bülûgul-Emânî" adındaki eserler de Hanbelî fıkhı üzere yazılmıştır.

Bu mezhep, Şam ve Bağdâd taraflarında çok yayılmıştı. Şimdi azalmıştır. Arabistan'da da mensûbları vardı.

Menkıbeleri ve medhi: Yahyâ bin Maîn şöyle demiştir: "Ahmed bin Hanbel gibi bir zât daha görmedim. Elli sene onunla sohbet ettim. Kendinde bulunan üstünlüklerden hiç biriyle asla kendini medhetmedi."

Oğlu Abdullah: "Babam her gece Kur'ân-ı kerîmin yedide birini okur, her yedi günde bir hatim ederdi. Yatsı namazını kıldıktan sonra biraz istirahat eder, sonra kalkıp sabaha kadar ibâdet ve tâatla meşgûl olurdu. Giydiği elbiseyi en ucuz kumaştan yaptırırdı. Çok kere az şey yer, "Ölecek olan kimse için, bunlar çok bile" derdi, demiştir.

Gece namazını hiç bırakmazdı. Halka dâima kolaylık yollarını gösterir, ağır vazîfeleri yüklemezdi. Acıktığı zaman birşey bulamazsa, kimseyi rahatsız etmez, birşey istemezdi. Çoğu zaman ekmeğine sirke katık olurdu. Yolda yürürken, hızlı adımlarla yürürdü. Onu daha çok, mescidde, cenâze namazında ve hasta ziyâretinde görürlerdi. Beş haccın üçüne yürüyerek gitti.

Seleme bin Şebîb'den şöyle nakledilmiştir: "Birgün Ahmed bin Hanbel'in huzûrunda oturuyor idik. İçeriye bir zât girip, "Ahmed bin Hanbel kimdir?" dedi. Biz susup bekledik. "Ahmed bin Hanbel benim, ne istiyorsun?" dedi. Gelen zât dedi ki, "Dörtyüz fersah uzaktan geliyorum. Cum'a gecesi uyumuştum. Rü'yâmda biri gelip, bana Ahmed bin Hanbel'i biliyormusun dedi. Hayır tanımıyorum dedim. Bağdad'a git, onu sor ve bulunca, Hızır aleyhisselâm sana selâm söyledi de. Semâvattaki melekler ondan râzıdır. Çünkü o, nefsine asla uymadı, Allahü teâlâya itaat husûsunda çok sabırlı davrandı" dedi. Ahmed bin Hanbel "Mâşâallah, lâ havle velâ kuvvete illâ billah" dedi. Sonra o zâta, "Başka bir söyleyeceğin ve ihtiyâcın var mı?" dedi. "Hayır sadece bunun için geldim" dedi ve o gün Bağdâd'dan ayrıldı.

Ahmed bin Muhammed bin Amr, Ebû Abdurrahmân bin Ahmed'den naklen şöyle anlatır: "Bir defasında hadîs âlimleri, Ebû Âsım Dahhak İbni Mahled'in meclisinde toplanmıştı. Onlara dedi ki, fıkıh öğrenmek istemez misiniz, halbuki aramızda fıkıh âlimi yok dedi. Aramızda bir kişi var dediler. Kimdir o? dedi. Şimdi birazdan gelir dedik. Biraz sonra Ahmed bin Hanbel karşıdan göründü. Karşılayalım dedi. Oradakiler, o böyle şeyden hoşlanmaz dediler. Gelince Ebû Âsım onu yanına oturtup, fıkhî mes'eleler sormaya başladı. Bir suâl sordu ve cevap aldı. Sormaya devam ederek, bir kaç kere sorup cevap aldı. Sonra da, bu derya gibi bir âlimdir, dedi."

Nadr bin Ali şöyle demiştir: "Ahmed bin Hanbel'in işi, hep âhıret ile ilgili idi. Dünyâ menfaatleri ona yöneldi fakat o kabûl etmeyip, geri çevirdi."

Nûh bin Hubeyb şöyle demiştir: "Ahmed bin Hanbel'i Hîfe mescidinde 198 (m. 813) senesinde gördüm. Bir direğe

yaslanmış oturuyordu. Hadîs ilmi ile uğraşan hadîs ehli, yanına toplanmıştı. Onlara hadîs-i şerîf ve fıkıh öğretiyordu. Bize de, haccın yapılışı ile ilgili fetvâ veriyordu.”

İmâm-ı Ahmed bin Hanbel hazretleri kendisi anlatır: Birgün, sahrada yalnız idim. Yolu şaşırmıştım. Yolda bir köylü gördüm. Bir kenarda oturmuş idi. Gideyim ve ona yolu sorayım dedim. Gittim ve ona sordum. Açım dedi. Bir parça ekmeğim vardı, ona verdim. Gür bir sesle: Ey Ahmed! Sen kim oluyorsun ki, Allahü teâlânın evine (Beytullaha) gidiyorsun! Allahü teâlâ oraya gitmene râzı olmayınca, elbette ki yolunu şaşırırsın! dedi. Bunun üzerine: “Yâ Rabbî, senin köşelerde, kenarlarda, sakladığın, halkın gözünden örttüğün böyle kulların da varmış” dedim. O zât şöyle dedi: “Ne zannediyorsun Ahmed, ne zannediyorsun! Allahü teâlânın öyle kulları vardır ki, eğer Allahü teâlâdan isteseler, bütün gökler ve yerler, onların hürmetine altın olur.” O anda toprak ve dağlar altın olmuştu. Kendimden geçtim ve düştüm.

Ahmed bin Hanbel’in, yevmiye ile çalışan bir işçisi vardı. Akşam talebesine, bu işçiye ücretinden fazla ver, dedi. Talebe, ücretinden fazla para verdi. İşçi almadı ve gitti. Hazret-i imâm, arkasından yetiş, şimdi alır, dedi. Dediği gibi, işçi parayı aldı. Hazret-i imâma sebebi suâl edildiğinde buyurdu ki: “O zaman böyle birşey aklından geçiyordu. Şimdi ise bu düşünce onda yok oldu. Alması tevekkülünü bozmıyacağı için aldı.” Tevekkül nedir diye suâl ettiler. Buyurdu ki, rızkın Allahü teâlâdan olduğuna inanmaktır.

Taberânî hazretleri şöyle nakleder: Zamanın meşhûr bir falcısı vardı. Fal baktırmak istiyenler her taraftan gelir kendisini bulurlardı. Bu şahıs falcılığı meslek hâline getirmişti. Daha sonra hastalandı. Yirmi sene iyileşemedi. Biri ziyâretine gelmişti. Hâlini görünce “Senin iyileşmenin tek yolu var, o da zamanımızın en büyük âlimlerinden ve evliyâsından biri olan Ahmed bin Hanbel hazretlerinin duâ etmesidir” dedi. Bu falcı da annesini gönderip, duâ etmesini istedi. Annesi evine varınca dedi ki:

“Oğlum yirmi senedir hasta yatmaktadır. Bunun iyileşmesi için sizden duâ istemeye geldim.”

“Herkes iyileşmek için oğluna gelirdi. Senin oğlun da, herşeyi bildiğini zannederdi. Kendi hastalığını tedâvi etmeyip de, seni bana mı gönderdi?” dedi. Kadının çok ısrarı karşısında dayanamayıp, falcılığı bırakması şartıyla duâ edeceğini söyledi. Hazret-i imâmın bu sözü üzerine falcılığı bıraktı. Tövbe istiğfar etti ve sıhhate kavuştu.

Bir gencin, felç olmuş, hasta bir annesi vardı. Birgün oğluna: Ey oğlum! Eğer benim rızâmı almak, beni sevindirmek istersen, İmâm-ı Ahmed’in huzûruna git ve sıhhate kavuşmam için bana duâ etmesini söyle. Belki Allahü teâlâ beni bu hâle getiren” bu hastalıktan kurtarır, dedi. Genç, İmâm-ı Ahmed’in kapısına geldi ve seslendi, içerden bir ses, kimsin? dedi. Cevâbında: Size muhtacım, hasta bir annem var, sizden duâ istiyor, dedi. İmâm çok üzüldü. Kendi kendine: Beni nereden biliyor? dedi. Sonra kalktı, abdest aldı, namaza durdu, imâmın hizmetçisi o gence: Sen geri dön, imâm duâ ediyor, dedi. Genç geri döndü. Evin kapısına geldiği zaman, annesi kalktı ve oğlunu kapıda karşıladı. Allahü teâlânın izni ile tam sıhhate kavuştu.

Hazret-i İmâm, Abdullah bin Mübârek hazretlerinin gelmesini ve onunla görüşmeği çok arzu ediyordu. Nihâyet bir gün oğlu: “Babacığım! Abdullah bin Mübârek geldi, kapıdadır, sizi görmek istiyor” dedi. İmâm-ı Ahmed içeri alma, dedi. Oğlu, babacığım, bunda ne hikmet vardır ki, senelerdir onu görmek arzusu ile yanıyordun, bugün bu se’âdet, bu ni’met kapınıza geldi, de içeri almıyorsunuz, dedi. Babası: “Evet, söylediğin gibidir. Ama korkarım ki, onu gördükten sonra ayrılığına dayanamam. Onun kokusu için bir ömür harcadım. Onu ayrılmak olmayan yerde görmek isterim” dedi.

Ahmed bin Hanbel'e, İmâm-ı Şafiî Mısır'dan mektûb göndermişti. Okuyunca ağladı. Sebebi sorulunca, rü'yâda Resûlullahı (aleyhisselâm) görmüş, Ahmed bin Hanbel'e mektûb ile benden selâm yaz ve de ki, Kur'ân-ı kerîmin mahlûk olup olmadığı kendisinden sorulacak. Cevâb vermesin buyurmuş, dedi.

İbn-i Ebî Verdî hazretleri anlatır: Bir gece rü'yâmda Resûlullahı gördüm. Kendisine dedim ki: "Yâ Resûlallah! Ahmed bin Hanbel hakkında ne buyurursunuz?" "Senin yanına Mûsâ aleyhisselâm geliyor, bu suâlini ona sor!" Bir müddet sonra yanıma Mûsâ aleyhisselâm geldi. Aynı suâlimi ona sorduğumda buyurdu ki: "Ahmed bin Hanbel zâhirî ve bâtınî ilimde kemâle gelmiş, çok sâdık bir kimsedir. Allahü teâlâ muhakkak sâdıklarla beraberdir."

Ahmed bin Hanbel vefât ederken eliyle işâret edip, hayır olmaz dedi. Oğlu babacığım bu ne hâldir? dedi. "Şu an tehlike zamanıdır, duâ ediniz. Şeytan felâket toprağını başıma saçmak istiyor. Ey Ahmed, benim elimde can ver diyor, ben de "Hayır olmaz! hayır olmaz!" diyorum" dedi. Bir nefes kalıncaya kadar tehlike vardır. Şeytanın aldatmasından emîn olmak yoktur, buyurdu. Vefât haberi, bütün Bağdâd halkını ağlattı. Cenâze namazını kılmak üzere çevreden gelenlerle birlikte, binlerce insan toplanmıştı. Bağdadlılar evlerinin kapısını açıp, cenâze namazı için abdest almak isteyen gelsin, diye bağırdılar. Cenâze namazı kılınınca, kuşlar tabutu üzerinde uçuşup, kendilerini tabuta vurdular. Cenâze namazında yüzbine yakın kişi bulundu. O gün yahudi ve hıristiyanlardan pek çok kimse, bu hâdiseyi görerek müslüman oldu. Ağlayıp, bağırarak, "Lâ ilahe illallah" dediler.

Muhammed İbni Huşeyme der ki, vefâtından sonra hazret-i imâmı rü'yâmda gördüm. Nereye gidiyorsun? dedim. Cennete gidiyorum, dedi. Allahü teâlâ sana ne muâmele etti? dedim. Cevâbında buyurdu ki, Allahü teâlâ beni mağfiret etti. Başıma taç giydirdi ve "Ey Ahmed! Kur'ân-ı kerîme mahlûk demediğin için, bu ni'metleri sana verdim" diye buyurdu.

Muhammed bin Huzeyme şöyle anlatır: Ahmed bin Hanbel'in vefât haberini İskenderiyye'de iken duydum. Çok üzülmüştüm. Rü'yâmda Ahmed bin Hanbel'in salına salına yürüdüğünü görüp kendisine: Ey imâm; bu ne biçim yürüyüş böyle? dedim. Ahmed bin Hanbel: Dünyâda Allahü teâlânın dînine hizmet edenlerin, Cennetteki yürüyüşleri böyledir buyurdu. Ben; Allahü teâlâ sana nasıl muâmele etti? diye suâl ettim, İmâm hazretleri: Allahü teâlâ beni affetti, başıma bir taç, ayağıma altından iki ayakkabı giydirdi ve Ey Ahmed! Kur'ân-ı kerîm benim kelâmımdır, diye inandığın için, bu iltifâtlara kavuştun. Ey imam, Süfyân-ı Sevrî'den sana ulaşan duâlar var, onlarla dünyâda duâ ettiğin gibi, şimdi de duâ et, dedi. Bu emir üzerine: "Ey âlemlerin Rabbi olan Allahım, bizleri af ve mağfiret eyle. Bizlere suâl sorma" diye duâ ettim. Bu duâdan sonra: Ey Ahmed, işte Cennet, gir oraya buyurdu ve ben de Cennete girdim."

Eserleri:

1. Müsned. 30 bin hadîs-i şerîfi içine almıştır. Matbûdur.

2. Kitâb-üs-Sünne.

3. Kitâb-üz-Zühd. (Matbûdur).

4. Kitâb-üs-Salât.

5. Kitâb-ül-vera' ve'l-îmân.

6. Kitâb-ür-Reddi ale'l-Cehmiyye ve'z- Zenâdıka. (Matbûdur).

7. Kitâb-ül-eşribe. Matbûdur.

8. Kitâb-ül-mesâil.

9. Cüz-fi usûl-üs-Sünne.

10. Fadâil-üs-Sahâbe. 2 cild halinde matbûdur.

11. Er-Reddü a'lâ men-Tenâkua fi'l-Kur'ân.

12. Et-Tefsîr.

13. En-Nâsih ve'l-Mensûh.

14. Et-Târih.

15. Hadîsu Şu'be

16. Mukaddem ve'l-Muahhar fi'l-Kur'ân.

17. Vücûbât-ül-Kur'ân.

18. Menâsik-ül-kebîr ve's-Sagîr.

19. El-Cerhu ve't-Ta'dîl.

20. Kitâb'ül-ilel ve ma'rifet'ür-Ricâl. Matbûdur.

Ahmed bin Hanbel hazretlerinin rivâyet ettiği hadîs-i şeriflerden ba'zıları şunlardır:

"İki kişi birbiriyle sevişir de sonra araları açılırsa, bu ancak birisinin işlediği bir günah sebebiyle olur."

"Bile bile bir dirhem gümüş kıymetinde faiz yimek, otuz zinâdan daha çok günahtır."

"Kişinin günahları çoğaldığı zaman, günahlarına keffâret için, Allahü teâlâ onu geçim sıkıntısına düşürür."

"Bize en sevimli ve âhırette en yakın olanınız, ahlâkı güzel olanınızdır. En sevimsiz ve en uzak olanınız da, çok konuşup, hezeyan eden, ağzını yayarak konuşan, konuşmasında kendisini öven ve lüzumsuz sözler söyleyen kibirlilerdir."

"Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunanı, Allahü teâlâ yüzü üstü Cehenneme atar."

"Dünyâyı seven, âhıretine zarar eder, âhıretini seven, dünyâsını zararlandırır. Bu böyle olunca, siz bâkiyi fâni üzerine (âhıreti) tercih ediniz."

"Faziletlerin en üstünü, sana gelmeyene gitmen, vermeyene vermen ve kötülük edene iyilik etmendir."

"Îmânın en sağlam kulpu, Allah için sevmek ve Allah için buğz etmektir."

"Kim bir musîbetle karşılaşır ve Allahın emir ettiği gibi "İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn" dedikden sonra, Allahım, bu musîbetle beni mükâfatlandır ve bunun ardında bulunan hayırlısını bana ver, dese, Allahü teâlâ onun istediği gibi yapar."

Ahmed bin Hanbel, Abdullah İbni Ömer'den nakleder: Sa'd (radıyallahü anh) abdest alırken, Resûlullah (aleyhisselâm) gördü. "Yâ Sa'd! Suyu niçin isrâf ediyorsun?" buyurdu. Abdest alırken de isrâf olur mu dedik te: "Büyük nehirde de olsa, abdestte fazla su kullanmak isrâf olur" buyurdu.

"Rükû' ile secde arasında belini ve sırtını doğrultmayan kimseye, kıyâmet gününde Allahü teâlâ bakmaz."

"İnsanların en fenâ hırsızı, namazından çalandır." (Namazın rükû' ve secdesini tam yapmıyandır)

"Kıyâmet günü Arş-ı a'zamın etrâfında, bir takım insanlar için kürsüler kurulacaktır. Bunların yüzleri, ayın ondördü gibi parlayacaktır. İnsanlar feryâd ederken, onlar feryâd etmez, insanlar korkarken, onlar korkmazlar. Onlar korku ve kederleri olmayan, Allahın gerçek dostlarıdır" buyurdu. Bunların kim olduğu sorulunca: "Onlar, Allah için sevişen kimselerdir" buyurdu.

"Bütün çocuklar, müslümanlığa uygun ve elverişli olarak dünyâya gelir. Bunları sonra anaları, babaları, Hıristiyan, yahudi ve dinsiz yapar."

"Bir kimse mâni yok iken üç Cum'a namazı kılmazsa, Allahü teâlâ kalbini mühürler, ya'nî iyilik yapamaz olur."

"Cum'a günü bir an vardır ki, mü'minin o anda yaptığı duâ reddolmaz."

Ahmed bin Hanbel hazretlerinin güzel sözlerinden bir kısmı şunlardır:

"İlim, insanlara, ekmek ve su kadar lâzımdır, ilim, rivâyet ve kuru ma'lûmat çokluğu değildir. İlim, faydalı olan ve kendisiyle amel edilen şeydir."

“Kulun kalbini ıslah etmesi için, iyilerle beraber olması kadar faydalı bir şey yoktur. Yine kulun fâsıklarla beraber olup, onların işlerine dikkat ve nazar etmesi kadar zararlı birşey yoktur.”

“Günahlar îmânı zayıflatır.” Ahmed bin Hanbel hazretlerine bir gün “Tevekkül nedir?” diye sordular, “İnsanlardan istemeyi ve onlara yalvarmağı terk etmektir” buyurdu.

“Yemeği, din kardeşleriyle sürûr içinde, fakirlerle ikram ve cömertlikle, diğer insanlarla da mürüvvet içinde yemek lâzımdır.”

“Her şey için kerem vardır. Kalbin keremi Hâlıkdan râzı olmak, kadere rızâ göstermektir.”

“Sizde olmıyan meziyetlerle sizi medheden kimsenin, sizde olmayan kötülüklerle de bir gün kötüleyeceğini unutmayınız.”

“İstediklerini vermediğiniz zaman kızan, kırılan veya küsen arkadaş, gerçek arkadaş değildir.”

“Kibir taşıyan kafada, akıla rastlıyamazsınız.”

“İnsanların ahmak sınıfı, kendilerinin medh edilmesinden hoşlananlarıdır.”

“Tevekkül, herşeyi Allahtan bilmek ve rızkı O’nun verdiğine inanmaktır.”

“Tevekkül, bütün işlerinde Allahü teâlâya teslim olmak, başa gelen her şeyi O’ndan bilip katlanabilmektir.”

“İnsana az bir mal yetişir. Çok mal ise kâfi gelmez.”

“Bir kimse, sâdık bir arkadaşını kaybederse, kendisi için zillettir.”

“Hüsn-i zannı olanın hayatı hoş geçer.”

“Yalan söylemek, emniyeti giderir.”

“Meziyyet, fazîlet, ilim ve irfan tamamlığı iledir.”

“Ayıplardan uzak arkadaş arayanlar, arkadaşsız kalır.”

Ahmed İbni Hanbel’e sordular: “Her gün sabahtan akşama kadar câmide ibâdet edip, Allahü teâlâ benim rızkımı nereden olsa gönderir, diyen kimse, nasıl bir adamdır?” Cevâbında: “Bu kimse câhildir. İslâmiyetten haberi yoktur. Çünkü, Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki; “Allahü teâlâ benim rızkımı, süngümün ucuna koymuştur.” Ya’nî rızkım cihad ile gelmektedir.”

İhlâs nedir? sorusuna, “Amellerin âfetlerinden kurtulmaktır.” Tevekkül nedir? sorusuna, “Rızkın Allahü teâlâdan olduğuna inanmaktır” cevâbını vermiştir.

Zühd nedir? sorusuna “Zühd üç türlüdür; câhilin zühdü, haramları terk etmektir. Âlimlerin zühdü, helâl olanların fazlasından sakınmaktır. Âriflerin zühdü, Allahü teâlâyı unutturan şeyleri terk etmektir.”

Ahmed bin Hanbel’in oğlu Abdullah, “Babam fütüvvet nedir? sorusuna; korktuğun şey (Cehennem) için, arzu ettiğin şeyi (hevâ ve hevesi) terk etmektir, diye cevap verdi” demiştir.

---

1) Hilyet-ül-evliyâ cild-9, sh. 161

2) Tehzîb-üt-tehzîb cild-1, sh. 72

3) Târîh-i Bağdâd cild-4, sh. 412

4) Tabakât-ı Hanâbile cild-1, sh. 4

5) Tezkiret-ül-huffâz cild-2, sh. 431

6) Şezerât-üz-zeheb cild-2, sh. 96

7) Mu’cem-ül-müellifîn cild-2 sh. 96

8) Câmi’u kerâmât-il-evliyâ cild-1, sh. 290

9) Kâmûs-ul-a’lâm cild-1 sh. 788

10) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 980

11) Vefeyât-ül-a’yân cild-1, sh. 36

12) Rehber Ansiklopedisi cild-1, sh. 121, cild-7, sh. 84

13) El-bidâye ve’n-nihâye cild-10, sh. 325

14) Tezkiret-ül-evliyâ cild-1, sh. 195

15) Miftâh-üs-se’âde cild-2, sh. 232

16) Hidâyet-ül-müvaffıkîn sh. 63

17) Tabakât-ül-müfessirîn cild-1, sh. 70

18) Mir’ât-ül-cinân cild-2 sh. 132

19) Eshâb-ı Kirâm sh. 310

20) Fâideli Bilgiler sh. 13, 44, 73, 87, 91, 143, 158

21) Vehhâhîye Nasîhat sh. 13, 24

22) El-A’lâm cild-1, sh. 203

23) Sıfât-üs-safve cild-2, sh. 190

24) Sebîl-ün-necât sh. 25

25) Eşedd-ül-cihâd sh. 7

26) Zehebî, Mukaddimet-ül-Müsned sh. 82

27) En-Nücûm-üz-zâhire cild-2, sh. 304

28) Menâkıb-ı Ahmed bin Hanbel (İbn-i Cevzî)